

Turun kaupungin lausunto luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Turun kaupunki kiittää valtioneuvostoa mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston ehdotukseen toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä.

Valtioneuvoston tiedonannossa (8/2023) yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämiseksi suomalaisessa yhteiskunnassa on kirjattuna, että hallitus haluaa sitouttaa koko suomalaisen yhteiskunnan rakentamaan Suomea, jossa jokaisen on hyvä elää turvassa ja hyväksyttynä. Nyt lausunnon tulleet toimenpideohjelman luonnos konkretisoi tiedonantoa.

Hallitus nojaa omassa työssään Yhdenvertainen Suomi -toimintaohjelman valmistelussa tehtyyn laajaan analyysityöhön ja sen pohjalta laadittuihin ohjelman tavoitteisiin. Yhdenvertainen Suomi -toimintaohjelmasta on toteutettu arviointi. Arvioinnin mukaan toimintaohjelman rahoitus ei saisi olla vain hankerahoituksen varassa vaan poliittisen johdon tulisi varata siihen riittävät resurssit. Petteri Orpon hallitus on osoittanut 6 miljoonan euron määrärahan tiedonannon toimeenpanoon.

1. Yhteiskunnallinen ilmapiiri ja keskustelu, tietoisuuden kasvattaminen, hyvät väestösuhteet

Turun kaupunki on sitoutunut tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen sekä rasismien vastaiseen työhön. Turun pormestariohjelmaan (Pormestariohjelma | Turku.fi) on kirjattuna sitoutuminen rasismien vastaiseen työhön. Jokainen ohjelman allekirjoittava ryhmä sitoutuu kokonaisuutena noudattamaan ohjelmaan kirjattuja tavoitteita kokonaisuudessaan ja kaikilla päätöksenteon tasoilla. Ohjelman hyväksyvät kaikkien yhteistyöhön sitoutuvien valtuustoryhmien valtuutetut ja ryhmien työskentelyyn vaikuttavien järjestöjen päättävät elimet.

Elämme suurten rakenteellisten muutosten keskellä, jossa useat kaupungit sekä hyvinvointialueet joutuvat sopeuttamaan toimintaansa muuttuneessa taloudellisessa toimintaympäristössä. Lisäksi valtio joutuu samanaikaisesti tekemään suuria leikkauksia sosiaalietuuksiin ja useat kaupungit kanssa yhteistyötä tekevät järjestöt ovat ilmaisseet huolensa järjestöjen rahoituksen leikkauksiin.

MoniSuomi-tutkimustulosten analysointi on vielä kesken, mutta voimme tilastojen valossa nähdä suurta eriytymiskehitystä, joka on tapahtunut vuosien varrella kaikkein pienituloisempien elämässä. Vähävaraisuus koskettaa erityisesti monia monikulttuurisia lapsiperheitä (2022: maahanmuuttajataustaiset perheet 53,4 %, kaikki turkulaiset 17,6 %), joten lasten ja nuorten osalta tulisi kiinnittää erityistä huomiota tasa-arvoisten ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien edistämiseksi osallistua ikäisilleen suunnattuun harrastustoimintaan sekä saada riittäviä tukitoimia tasapainoisen elämän rakentamiseksi. On myös tärkeää seurata taloudellisten säästöjen vaikutuksia segregaatiokehitykseen sekä pyrkiä ehkäisemään segregaatian syvenemistä. Taloudellinen ahdinko on omiaan myös lisäämään epäasiallista puhetta ja epäluottamusta päättäviä tahoja kohtaan.

Toimenpideohjelmassa esitetylle rasismien vastaiselle kampanjalle, henkilöstön kouluttamiselle ja erityisesti vuoropuhelun lisäämiselle on tarvetta. Rakenteelliseen rasismiin tulee puuttua. Luottamusta voi syntyä parhaiten arkipäiväisten ja arvostavien kohtaamisten kautta. Ilman ymmärryksen ja luottamuksen rakentamista, on vaikea sitouttaa koko yhteiskuntaa rakentamaan Suomea, jossa jokaisen on hyvä elää turvassa ja hyväksyttynä.

2. Yhdenvertaisuuteen liittyvä tietopohja

MoniSuomi-tutkimuksen 2022 mukaan 40,1 % kyselyyn vastanneista oli kokenut syrjintää. Tutkimus ei kuitenkaan avaa sitä, ketkä ovat syrjintää kokeneet ja millaisissa tilanteissa. Tämän

vuoksi on vaikea puuttua täsmällisesti niihin seikkoihin, joihin tulisi puuttua tilanteen parantamiseksi.

VN toimenpideohjelmassa esitetään valtioneuvoston syrjinnän seurannan asiantuntijaryhmän asettamista analysoimaan syrjintää koskevaa tutkimustietoa tiedonannon tavoitteiden tukemiseksi. (OM, VNK, 2024-2027) Tämä on erittäin tervetullut toimenpide ja valtakunnallisen seurannan lisäksi tulisi voida saada tarkempaa tietoa paikallisella tasolla sekä kehittää syrjintää kokeneille selkeät ohjauspolut, jota kautta he voivat saada äänensä kuuluville sekä vaikuttaa tilanteen paranemiseen ja dialogin lisäämiseen.

3. Kasvatus ja koulutusjärjestelmä sekä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikka

VN Toimenpideohjelmassa todetaan, että monet tutkimukset ovat antaneet viime vuosina viitteitä siitä, että yhdenvertaisuuteen liittyvästä lainsäädännöstä ja ohjeistuksista huolimatta kasvatuksen ja koulutuksen rakenteissa esiintyy paikoin syrjintää ja rasismia, mikä heijastuu koulupolun ja ammatinvalinnan kautta myös muuhun elämään. Eriarvoistumista ilmentäviä esimerkkejä ovat esimerkiksi se, että vuonna 2019 julkaistussa kansainvälisessä PISA-vertailussa maahanmuuttajien ja valtaväestön PISA-tulosten ero on Suomessa OECD-maiden suurin. Vaikka nämä erot eivät suoraan kerro rasismista tai syrjinnän ilmenemisestä koulutusjärjestelmässä, tulokset ovat huolestuttavat yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumisen näkökulmasta.

Turun kaupungin ohjelmassa kotoutumisen edistämiseksi (2022 – 2025) on useita osaamisen kehittämiseen liittyviä tavoitteita erityisesti koulusegregaation vähentämiseksi ja ehkäisemiseksi sekä perusopetuksen monikulttuurisuustyön kehittämiseksi (ALUSTA-hanke). ALUSTA-hankkeessa on kehitetty pitkäjänteisesti koulun ja kotien välistä yhteistyötä. Yhdistysyhteistyö MVKK (Monikulttuurinen varhaiskasvatus, koulu ja koti ry) kanssa on tiivistänyt yhteistyötä oppilaiden sekä heidän vanhempiensa kanssa ja edistänyt hyviä väestösuhteita, kotoutumista sekä yhdenvertaisuutta. Alusta-hankkeessa toteutetut huoltajatapaamiset kouluilla arjen asioissa matalalla kynnyksellä sekä koulunkäyntiin liittyvä tuki- ja ohjemateriaali voidaan tässä nostaa esille hyvänä käytäntönä (Monikulttuurinen opetus – Turun kaupunki (turku.fi). Yläkoulujen aineenopettajille on järjestetty koulutuksia monikielisten oppilaiden identiteetin tukemisesta ja sujuvoitettu oppilaiden siirtymiä eri nivelvaiheissa.

Osa Turun kouluista sijaitsee alueilla, joissa muunkielisten määrä on ylittänyt jo 50 % alueen väestöstä. Tämä näkyy koulumaailmassa haasteina pystyä käyttämään lapsen omassa arkipäivässä ja kaveruussuhteissa kotimaisia kieliä niin koulussa kuin vapaa-ajalla lukutuntien ulkopuolella. Samaa ilmiötä näkyy myös jo varhaiskasvatuksen puolella. Tällä voi olla pitkäkantoisia vaikutuksia lapsen koulupolkuun tulevaisuudessa ja ilmiö tulisi ottaa huomioon toimenpideohjelmassa.

Monikielisten lasten lukutaito kehittyy selkeästi huonommin kuin äidinkielenään suomea tai ruotsia puhuvien. Sen kautta heidän mahdollisuutensa jatkokoulutuksiin yms. ovat selkeästi huonompia ja sama koskee Suomessa syntyneitä monikielisiä lapsia. Olisiko tarpeen seurata saavatko kaikki lapset varhaiskasvatusta suomen kielellä, jos ovat suomenkielisessä päivähoitossa sekä seurata myös peruskouluissa nykyistä tehokkaammin, kuinka lasten ja nuorten lukutaito kehittyy? Huomiota tarvitsisi kääntää etenkin varhaiskasvatukseen, sillä siellä luodaan perusta kaikelle.

4. Yhdenvertaisuustyö ja rasismien ehkäiseminen osana Turun kaupungin opetuksen toimialaa

VN Toimenpideohjelmassa ehdotetaan, että ohjelmakaudella suunnitellaan ja toteutetaan koko koulutusjärjestelmän kattava tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelma. Kehittämisohjelman tavoitteena on tukea ja seurata lakisäätöiden tasa-arvo- ja

yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimista ja parantaa niiden vaikuttavuutta tasa-arvon yhdenvertaisuuden edistämisen välineenä.

Turun kaupungin perusopetuksessa on käynnissä Yhteisöllisyydellä hyvinvointia Turun kouluihin-hanke, jossa toteutetaan mm. aluekoordinaattorimallin, jonka toiminta alkaa elokuussa osana yhteisöllistä opiskeluhuoltoa. Yhteisiä toimintamalleja kehitetään koko koulupolulle esi- ja perusopetukseen sekä lukio- ja ammatilliseen koulutukseen. Yhteiset mallit jalkautetaan kouluastekohtaisesti, erityisesti ennaltaehkäisevää työtä painottaen. Perusopetuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmaa ollaan parhaillaan päivittämässä kaupunkilähtöisesti, jolloin ei tehdä enää yksittäisiä koulukohtaisia suunnitelmia.

Kouluja on kehoitettu keskustelemaan rasismista sekä yhdenvertaisuudesta ja tekemään rasismiin vastaista työtä. Perusopetuksessa järjestetään osana Rasisminvastaista viikkoa maaliskuussa kaikille Turun 7.lk oppilaille Stop Rasism-tapahtuman yhteistyössä SPR:n kanssa. SPR:n materiaalien avulla. Yhdistyksien kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeää niin rasismiin torjuntaan liittyvässä työssä kuin koulun ja kotien välisen yhteistyön lujittamisessa.

Valmo-oppilaiden laillisuuskasvatuksessa sekä ihmisoikeus- ja tasa-arvokasvatuksessa on nykyisellään iso aukko, joka on havaittu Turun kaupungin nuorten häiriökäyttäytymistä ehkäisevän hankkeen aikana. Hyvän käytäntönä voisi olla esim. tehostaa niin Valmo-oppilaiden kuin muidenkin perusopetuksessa opiskelevien laillisuus-, tunne- ja turvataitokasvatusta.

5. Työelämän yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys

Kotoutumislain kokonaisuudistus astuu voimaan vuoden 2025 alussa. Uudistuksen tavoitteena on vahvistaa maahanmuuttajien työllisyyttä, kielitaitoa ja osallisuutta, selkeyttää eri toimijoiden vastuita, huomioida viranomaistehtävien siirtoja, vahvistaa monialaista yhteistyötä sekä vahvistaa työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien kotoutumista.

Kun uusi kotoutumislaki astuu voimaan, lyhenee kotoutumisaika samalla aiemmasta kolmesta vuodesta kahteen vuoteen. Jo nyt, odotusajat kotoutuskoulutukseen venyvät 3 – 4 kuukauden mittaiseksi, joten kun kotoutumis- ja kielikoulutukseen pääsy viivästyy, asiakkaita tulee siirtymään erityispalveluista peruspalveluiden piiriin yhä lyhyemmän koulutusajan jälkeen. Tässä kohtaa tulisi kiinnittää erityistä huomiota jatkokoulutusmahdollisuuksien turvaamiseen sekä työelämän tukitoimien kehittämiseen sekä seurata lakimuutosten vaikutuksia ja turvata kotoutuskoulutukseen riittävät resurssit.

Viranomaistyössä tapahtuvaa rakenteellista syrjintää tulee vähentää tarjoamalla viranomaisille koulutusta ja osaamisen kehittämistä moninaistuvan asiakaskunnan kohtaamiseen ja palveluihin. Osaamisen kehittäminen tulee ulottaa kaikkiin peruspalveluihin tasavertaisen palvelun mahdollistamiseksi.

Turun työllisyyden kuntakokeilun kokemusten ja tilastojen perusteella asiakkaiden pääsy osaamistaan vastaaviin töihin ei toteudu. Asiakkaat ohjautuvat usein aiemman koulutuksensa suhteen alempiin tutkintoihin ja työllistyvät suorittaviin töihin. VN toimenpideohjelmassa ehdotetaan toteutettavaksi ja rahoitettavaksi alueellinen pilottihanke, jonka avulla tuetaan korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien pääsyä työharjoitteluihin, osaamistaan vastaaviin tehtäviin sekä yleistä urakehitystä. Hankkeen toteuttajina voivat olla esim. työllisyysviranomaiset, korkeakoulu tai/ja järjestötoimijat. (2025-2026). Tässä pilotissa olisi tervetullutta pohtia, millaisia tukimuotoja tarvitaan asiakkaille sekä työnantajille, jotta maahanmuuttajat työllistyvät entistä paremmin avoimille työmarkkinoille, oman alansa töihin. Ongelma ei koske ainoastaan korkeasti koulutettuja maahanmuuttajia, vaan samaa ilmiötä esiintyy alemman tason ammatillisen koulutuksen käyneiden parissa.

Työelämän syrjimättömyyttä, monimuotoisuutta ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia pohtivan työryhmän työn sisällyttäminen toimenpideohjelmaan on tervetullutta. MoniSuomi-tutkimuksen 2022 tilastojen perusteella terveytensä keskitasoiseksi tai heikommaksi kokevien muunkielisten osuus oli 30,4 %. Monialaisiin, työllisyyttä tukeviin palveluihin pääsy kotoutumisajalla on käytännössä mahdotonta, sillä kaikki palvelut ovat suomen kielen osaamiseen sidottuja. Näin ollen tarvitaan uusia toimintamalleja yhdenvertaisten palveluiden toteutumiseksi myös heikommassa työmarkkina-asemassa oleville.

Työelämän ja kielikoulutuksen yhdistämiseksi tarvitaan joustavampia tapoja järjestää kotoutumis- ja kielikoulutuksia. Nykyinen työvoimapalveluiden asiakaspalvelumalli odottaa asiakkaiden nopeaa työllistymistä ja kannustaa myös osa-aikatyön tekemistä palveluiden aikanakin. Jos kotoutumiskoulutukset järjestetään työnhakija-asiakkaille vain päiväopintoina, tämä ei mahdollista vuorotöissä olevien, tai päivätyössä osa-aikaisesti työskentelevien osallistumisen kotoutumiskoulutukseen.

Kunnille siirtyä entistä laajempi kokonaisvastuu kotoutumisen ja hyvien väestösuhteiden edistämisestä lakimuutosten myötä. On tärkeää kyetä panostamaan monialaiseen yhteistyöhön ja kokonaisekosysteemin poikkihallinnolliseen johtamiseen sekä sujuvien ja yhdenvertaisten palvelupolkujen, palveluiden saavutettavuuden ja esteettömyyden turvaamiseen. Samalla kun moni viranomaispalvelu on saavutettavissa digitaalisesti, on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että julkiset palvelut ovat saavutettavia myös niille, jotka eivät jostain syystä kykene itsenäisesti niissä digitaalisesti asioimaan.